

УДК 378.94(045)

ВПЛИВ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Трима К.А.

Інститут вищої освіти

Національної академії педагогічних наук України

В статті описано загальні підходи до проблематики функціонування громадських організацій та їхнього впливу на покращення якості вищої освіти на основі аналізу прикладного досвіду роботи громадських організацій та асоціацій в різних сферах освітянської діяльності. Виявлено, що закордоном громадські організації у вигляді різних організаційних форм приймають активну участь в процесі забезпечення якості вищої освіти. Визначено, що існує тенденція до використання експертного досвіду громадських організацій для оцінки діяльності закладів вищої освіти та акредитації їхньої діяльності.

Ключові слова: вища освіта, якість вищої освіти, громадська організація, асоціація, забезпечення якості вищої освіти.

Постановка проблеми. Гуманітарна сфера життєдіяльності сучасного суспільства швидко трансформуються під впливом глобалізації та інтернаціоналізації. Розглядаючи різні аспекти вказаного впливу, цікавим є оцінка ролі громадянського суспільства, а саме впливу таких його елементів як громадські об'єднання на функціонування різних галузей держави. Глобалізація та регіоналізація, а також чітко визначена європейська інтеграція України, які трансформують політичну систему держави та значно збільшують роль різних елементів громадянського суспільства в країні, впливають на становлення суспільства нового типу, в якому громадські структури отримують можливість системно впливати на всі традиційні державні інститути. Освітянський сектор діяльності держави підпадає під вплив глобалізаційних та регіоналізаційних процесів, маючи при цьому одне з стратегічних значень для майбутнього розвитку суспільства. Освітня політика залишається одним з найважливіших факторів розвитку сучасної держави, який впливають на конкурентоспроможність країни і визначає її місце у світових рейтингах. Особливе значення посідає вища освіта, що уявляє собою соціогуманітарний інститут через який транслюються нові знання, норми, способи діяльності, моделі поведінки та культурні цінності. В сучасному світі вища освіта є саме тим соціальним активом, який обумовлює потенціал соціально-економічного та соціокультурного розвитку суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретико-методичних засад та прикладних особливостей впливу громадських об'єднань на функціонування вищої освіти в світі та в Україні присвячені наукові роботи вітчизняних та зарубіжних вчених. Специфіку функціонування та трансформацію системи вищої освіти вивчають такі авторитетні дослідники як В. Андрущенко, В. Луговий, І. Зязюн, І. Соколова, О. Вашуленко, С. Калашнікова, В. Радкевич, О. Слюсаренко, Ж. Таланова, В. Кремень, Л. Ващенко та інші. Функціональні аспекти різних типів громадських об'єднань та роль і взаємодія громадських організацій з іншими суб'єктами суспільних процесів розглядаються в наукових монографіях та публікаціях Ф. Руди-

ча, Г. Щедрової, М. Михальченка, О. Деркачова, А. Колодій, А. Сіленко, І. Кресіної, Г. Зеленько, В. Горбатенка, В. Гури, О. Віннікова, Л. Смоляр, М. Банчука, М. Багмета, Л. Ляпіної, М. Хилько, В. Степаненка, В. Бебика, О. Хуснутдінова, С. Телешуна, О. Корнієвського, О. Чувардинського. Вивченням різних аспектів державно-політичного процесу та формуванням політики в контексті участі в ньому різноманітних суб'єктів громадянського суспільства займаються: Дж. Андерсен, В. Веймер, Л. Пал, Г. Алмонд та Дж. Пауелл, О. Дем'янчук, В. Тертичка, В. Шахов.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз джерел надає змогу стверджувати, що на даному етапі наукових розвідок тематика, пов'язана з вивченням діяльності громадських організацій щодо їх впливу на функціонування системи вищої освіти; механізм впливу та його рівні; основні напрямки взаємодії та нормативно-правова база залишається дискретним та неструктурованим. Досліджено окремі аспекти та вплив окремих організацій на функціонування системи вищої освіти. Найактуальнішим напрямом залишається вивчення впливу та участі громадських організацій в оцінці стандартів та якості системи вищої освіти.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз досвіду та визначення ролі громадських організацій, які діють на регіональному та міжнародному рівнях, на функціонування системи вищої освіти та забезпечення високих стандартів якості системи вищої освіти. В умовах інтеграції України до Європейського дослідницького простору використання потенційних можливостей громадських організацій виступати в якості індикатора якості діяльності ЗВО відкриває перспективи сформувати діючі критерії та механізми об'єктивної оцінки.

Постановка проблеми. «Зовнішня оцінка» якості вищих навчальних закладів, поширена в тих країнах, де превалює система оцінок державними структурами. Такими структурами є міністерства освіти або спеціалізовані державні органи, призначені гарантувати високу якість вищої освіти. «Самооцінка» ЗВО в даному випадку є формалізованим індикатором. Громадські організації можуть стати тим ресурсом, який сприятиме зовнішній оцінці діяльності ЗВО

силами громадських організацій. В даному випадку постає проблема формування складної (комбінованої) системи оцінки, яка включає в себе державний та громадський контроль. Виходячи з аналізу наявних джерел, ресурсні можливості такого індикатора функціонування системи вищої освіти як взаємодія між елементами вищої освіти України та суб'єктами громадянського суспільства починають використовувати і в Україні. Яскравим прикладом, можна слугувати аналітичні дослідження, які проводяться think-tank «CEDOS» (аналітичний звіт «Забезпечення якості освіти в НАДУ» тощо) та іншими. Втім відсутність стандартів та усталених процедур громадської оцінки не дають змоги зробити аналітичні звіти усталеним механізмом для сукупної оцінки всіх закладів вищої освіти в країні. Тому задача виявити й охарактеризувати механізм оцінки громадськими організаціями системи вищої освіти та те, який результат має це оцінювання на основі досвіду інших країн дозволить поступово імплементувати ефективні елементи у вітчизняну систему оцінювання якості вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для розуміння принципів роботи громадських організацій щодо впливу на функціонування та забезпечення якості вищої освіти зробимо структурно-функціональний аналіз тих організацій, які забезпечують якість освіти у провідному вимірі. Закордонний досвід співпраці громадських організацій та системи вищої освіти та тих ролей й механізмів, які напрацьовано в даній сфері, є надзвичайно широким та багатообіцяючим до використання в контексті української системи вищої освіти.

Для британського підходу характерні незалежність та автономність, так як британські університети вільні у своєму розвитку та виборі форм контролю. Це пов'язано з тим, що система вищої освіти в Великобританії знаходиться в меншій залежності від державного фінансування. В рамках даного підходу реалізується внутрішня система оцінки якості, яка реалізується з допомогою насамперед університетських асоціацій, які за своєю природою є «парасольковими» громадськими організаціями («umbrella organizations»). Так, наприклад, функціонує Асоціація британських університетів (The Association of Commonwealth Universities). Членами цієї громадської організації є 500 університетів-членів, а її діяльність реалізується за рахунок членських внесків, які мають 3 рівні та залежать від прибутків університетів-членів. Університети 1 рівня сплачують: від 735 до 1,836 фунтів на рік, університети 2 рівня: від 1,227.00 до 4,283.00 фунтів на рік; університети 3 рівня роблять внески: від 2,447.00 до 5,511.00 фунтів на рік [2]. Також, як громадська організація Асоціація має можливість приймати благодійні внески від приватних та юридичних осіб. Маючи специфічну природу, асоціація виступає й грантхолдером та сама надає гранти та стипендії для індивідів та інших державних та громадських установ. Протягом історії існування Асоціація неодноразово отримувала гранти від британського уряду.

Головною метою діяльності Асоціації є поширення досвіду власних учасників щодо впровадження інновацій в освітній сфері. Від-

бувається це через спеціальну процедуру «ACU Measures» – порівняльний аналіз ефективності роботи в ключових сферах управління університетами, який проводять експерти організації на основі даних, які отримують від університетів-членів [2]. Дана оцінка впливає на ранжування університетів в національних рейтингах, які є показниками ефективності та якості діяльності ЗВО.

Існують певні особливості даної системи оцінювання в залежності в типі членства. Так університети-повні члени згідно Статуту організації повинні надати документи щодо реєстрації та розташування на території Співдружності, а також ліцензію на здійснення освітньої діяльності [2]. Кількість студентів денної форми навчання в такому ЗВО повинна бути не менш як 250 чоловік. За умов такого членства АБУ оцінює діяльність ЗВО за повним переліком стандартів, прийнятих Організацією. Асоційовані заклади-члени громадської організації повинні теж бути територіально розташовані та зареєстровані на території Співдружності, але студенти, які в них навчаються, можуть отримати ступені іншої установи за франшизою, ліцензією чи іншою угодою про співпрацю тощо. При цьому кількість студентів денної форми навчання теж повинна бути не меншою за 250 чоловік. Оцінка діяльності ЗВО з часткових членством відбувається за скороченим переліком критеріїв, але часткове членство надає можливість мати право голосу на Загальних зборах, на яких затверджується процедура та критерії «ACU Measures».

Така британська організація як Агентство з забезпечення якості для вищої освіти (British quality assurance agency), є незалежним органом, якому доручено здійснювати моніторинг та консультування стосовно стандартів та якості вищої освіти у Великобританії. Дана організація гарантує що студенти, які навчаються у Великобританії, отримують необхідний досвід та кваліфікацію. В офіційних документах організацію зареєстровано як некомерційну організацію, метою якої є забезпечення академічної якості та стандартів вищої освіти Великобританії [4]. По факту, АЗЯВО є незалежним органом, товариством з обмеженою відповідальністю та зареєстрованим благодійним фондом у Англії, Уельсі та Шотландії.

Агентство з забезпечення якості для вищої освіти є незалежним органом, який перевіряє стандарти та якість вищої освіти у Великобританії. Організація проводить перевірку якості, розробляє орієнтири та керівні вказівки для закладів вищої освіти, а також організовує комісії з дослідження питань відповідно до Статуту. АЗЯВО перевіряє, як університети, коледжі та «альтернативні постачальники вищої освіти» у Великобританії підтримують свої академічні стандарти та якість. Це відбувається шляхом зовнішньої експертної оцінки. Рецензенти перевіряють, чи задовольняються 19 пунктів Кодексу якості, узгоджених та визнаних сектором вищої освіти Великобританії. QAA тісно співпрацює з іншими громадськими організаціями, які зацікавлені в репутації вищої освіти у Великобританії, включаючи Академію вищої освіти, університети Великобританії та GuildHE.

Підкреслимо складну систему функціонування системи фінансування організації, яке здійс-

снюються за контрактами з органами фінансування вищої освіти Великобританії та урядовими відомствами, передплата британських університетів та коледжів, замовленням робіт та зборами зовнішніх експертів, необхідними для проведення огляду (для залучення іноземних студентів або проведення курсів, що фінансуються за рахунок студентських кредитів).

Американський досвід впливу громадських організацій на забезпечення освітніх стандартів має інший контекст. Важливу роль у США в процесі акредитації програм і спеціальностей вищих навчальних закладів грають професійні громадські асоціації (асоціації медиків, юристів, інженерів тощо). Подібні акредитація за американськими правилами, на підставі внутрішньої університетського самооцінювання, сприяють підвищенню якості рівня діяльності навчальних закладів. Вони стимулюють проведення різноманітних заходів щодо модернізації змісту освітніх програм, активізації навчального процесу, широкого використання новітніх технічних засобів навчання.

В США виділяють три фактори, що визначають якість освіти: закони; відкрита конкуренція; система акредитації. З усіх названих тільки акредитація стосується інтеграції навчальних програм, тобто має відношення до встановлення єдиного стандарту якості. Сам процес акредитації забезпечується відповідними асоціаціями (громадськими об'єднаннями). Так вперше відбулася акредитація медичних шкіл та факультетів Асоціацією медиків у 1906 році, а в 1921 році Асоціація адвокатів розпочала акредитацію юридичних шкіл.

Акредитація навчального закладу відбувається за регіонами (яких США налічується шість) спеціальними організаціями, що мають чітко сформульовані стандарти та вимоги до періодичної самооцінки та оцінки з боку зовнішніх спостерігачів. Оцінка через спеціалізовану, побудовану на оцінку професійного рівня акредитацію навчальних програм, яка функціонує також як і відповідна оцінка цих програм всередині навчального закладу, проте організовується професійним союзом у вигляді громадської організації. Оцінка освітніх програм повністю організована самим університетом і спрямована на покращення його діяльності, на можливість перерозподілу ресурсів та освітніх пріоритетів. На думку Г.Р. Келса, системи оцінювання, організовані самими університетами – «це найбільш прогресивні форми саморегуляції, а тому, в цілому, – найбільш надійною і зрілою системою саморегуляції вищої освіти є система, прийнята в Америці» [19, с. 22].

Сьогодні суспільна акредитація вузів у США проводиться агентствами регіональних асоціацій навчальних закладів (Асоціації університетів, Асоціації чотирьох та дворічних коледжів), акредитація окремих факультетів і шкіл організовується професійними асоціаціями (Американська медична асоціація, Американська асоціація адвокатів, Рада інженерів з питань професійного розвитку).

Розглянемо детальніше діяльність однієї з громадських організацій, які функціонують в США. Рада з акредитації вищої освіти (Council for Higher Education Accreditation) була створена у 1996 році. Природа даного об'єднання має приватний та некомерційний характер: це гро-

мадське об'єднання коледжів та університетів [6]. Діяльність РАВО зведена до розробки методів вдосконалення процесу акредитації, розробки процедур визнання самих акредитаційних організацій, демонстрації того, що рішення про акредитацію вузів приймаються справедливо. РАВО періодично переглядає роботу акредитаційних організацій та розвиває якість освіти шляхом формального визнання організацій, що надають акредитацію вузам. Це найбільша інституціалізована організація в США, яка об'єднує приблизно 3000 коледжів та університетів [6]. Керівництво здійснюється Радою, що складається з 20 членів, серед яких: ректори університетів, представники університетів та громадські діячі.

Активним стейкхолдером процесу громадського контролю також є Асоціація спеціальних та професійних акредитаційних організацій (Association of Specialized and Professional Accreditors), її членами є професійні акредитаційні організації, дана організація також має природу громадського некомерційного об'єднання, яке прагне до розвитку системи акредитації. Від своїх членів ASPA вимагає дотримання розробленого ним кодексу практики атестації (Code of Good Practice) [3].

На відміну від інституційної акредитації, яка застосовується для оцінки коледжу або університету в цілому, програмна акредитація проводиться поглибленою оцінкою спеціалізованих або професійних програм, які надаються університетом або незалежною установою. Спеціалізована та професійна акредитація уважно оцінює заходи навчання або компетенції, оволодіння якими є основним для вивчення дисципліни або отримання професії.

Національна дослідницька рада (The National Research Council) є частиною Національної Академії і бере участь в розробці національної політики в галузі наукових досліджень. У нього входять представники Національної академії наук, Національної інженерної академії, Інституту медицини. Результатом його роботи є високоякісні консультації і прогнози в області науки, техніки та охорони здоров'я. Рада складається з декількох основних підрозділів, серед яких соціальні науки і теорія освіти, науки про життя і Землі, фізичні науки, політика і глобальні проблеми [17]. Американська асоціація сприяння розвитку науки (American Association for the Advancement of Science) є міжнародною організацією, що займається розвитком науки в усьому світі. Організація видає журнал «Science» – провідний міжнародний журнал, що публікує оригінальні наукові дослідження, а стратегія інтернаціоналізації залучає наукові організації інших країн ініціатив в області наукової політики, міжнародних програм і науки [1].

Існує специфіка забезпечення якості вищої освіти та ролі громадських організацій в цьому процесі в Європейському просторі вищої освіти. Болонський процес, який спрямовано на створення Європейського Простору Вищої Освіти (СПВО), серед своїх цілей ставить гарантію якості вищої освіти європейських країн, що приєдналися до цього процесу, яка сприятиме прискоренню інтелектуальних і освітніх досягнень, покращенню якості вищої освіти студентів європейських

вищих навчальних закладів і їх досягненням результатів навчання у відповідності до очікувань головних бенефіціарів, стейкхолдерів, серед яких не тільки вищі навчальні заклади й студенти, але й потенційні роботодавці, зберігаючи при цьому автономію кожного вищого навчального закладу.

Якість освіти, тобто якість викладання і навчання у вищих навчальних закладах, відображає міру, в якій навчальна діяльність та навчальні засоби допомагають студентам оволодіти знаннями та вміннями, які визначено у навчальній програмі. У Берлінському Комюніке (2003) міністри освіти європейських країн дійшли згоди, що «національні системи гарантії якості повинні включати: визначення відповідальності всіх органів та інституцій, які залучені до процесу забезпечення гарантії якості освіти; оцінювання програм або діяльності навчальних закладів, що включає внутрішню оцінку та контроль за якістю, зовнішній огляд та перегляд програм, участь студентів і оприлюднення результатів оцінювання у публічних виданнях; систему акредитації, сертифікації, ліцензування або співвідносних національних процедур; міжнародна участь, співробітництво та робота у мережах» [19].

Важливою рисою «агенції із забезпечення якості в межах ЄПВО...» є те, що вони «широко застосовують декілька елементів в процесі зовнішньої перевірки, які не тільки забезпечують валідність, надійність і корисність цих процесів, але й створюють європейський вимір у забезпеченні якості вищої освіти» [20, с. 12]. Це є важливим з точки зору неупередженої та професійної оцінки діяльності сектору вищої науки. Серед організацій, які мають недержавний статус та безпосередньо діють у сфері вищої освіти в межах ЄПВО можна назвати наступні: Європейська асоціація із забезпечення якості вищої освіти, Європейська спілка студентів Європейська асоціація університетів, Європейська асоціація вищих навчальних закладів, Education International BUSINESSEUROPE, Європейський реєстр агенцій із забезпечення якості вищої освіти.

Так, Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти (ENQA) є парасольковою організацією, яка представляє агенції із забезпечення якості з країн-членів Європейського простору вищої освіти (ЕНЕА). ЄАЗЯВО сприяє співпраці європейських агенцій у сфері забезпечення якості у вищій освіті та поширює інформацію та досвід між своїми членами та зацікавленими сторонами з метою розробки та обміну найкращою практикою та заохочення європейського виміру забезпечення якості.

Згідно Статті 3 статуту, цілі Асоціації з огляду на її спрямування схожі з типовими цілями, на виконання яких спрямовується діяльність громадських організацій:

- «сприяти підвищенню якості вищої освіти в Європейському регіоні вищої освіти;
- розробляти процеси та системи забезпечення якості в Європейському регіоні вищої освіти;
- представляти членів на європейському та міжнародному рівнях» [13].

У статті 1 Статуту також чітко визначено природу даної структури це міжнародна некомерційна асоціація створена під назвою «Європейська асоціація для Забезпечення якості у вищій школі» [13].

Європейська асоціація інститутів вищої освіти «EURASHE» пропонує професійно орієнтовані програми та займається прикладними дослідженнями в рамках Болонських циклів. EURASHE представляє університети прикладних наук та університетських коледжів; інші члени EURASHE – це «державні та галузеві асоціації вищих навчальних закладів та інші індивідуальні установи, такі як університети» [7]. Але й природа діяльності даної асоціації зводиться до реєстрації спеціального типу громадської організації з типовим набором атрибутів.

Згідно Статуту Європейська асоціація інститутів вищої освіти – «міжнародне некомерційне об'єднання, яке зареєстровано відповідно до законодавства Бельгії» (асоціація internationale sans but lucratif – aisbl) [7]. Але відмінність полягає в колі питань, які охоплює діяльність даної структури: сприяти створенню Європейського простору вищої освіти (ЕНЕА) та європейських досліджень; впливати на формування політики на європейському рівні з питань, пов'язаних із професійною вищою освітою; бути платформою для обміну інформацією та думками з акцентом на питання, що стосуються майбутнього розвитку вищої освіти; досягти співпраці у сфері вищої освіти шляхом встановлення тісних зв'язків з іншими організаціями, що мають подібні цілі.

Серед європейських громадських організацій типовий «парасольковий» характер також має й Європейська асоціація університетів (European University Association), міжнародна неурядова організація, яка об'єднує 850 вузів з 47 країн [8] та фінансується за рахунок внесків членів організації. Рішення Асоціації мають рекомендаційний характер та спрямовані на розвиток гармонійної системи європейської вищої освіти і науково-дослідної роботи, активну підтримку своїм членам як автономним установам в розвитку якості навчання, викладання і дослідницької роботи. Цілі, які прописані в Статуті організації включають в себе:

- «побудову Європейської зони вищої освіти в рамках Болонського процесу;
- дослідження та інновації;
- інтернаціоналізацію вищої освіти і наукових досліджень;
- підвищення якості роботи університетів;
- відповідний менеджмент, автономія і стабільне фінансування» [8].

В 2004 р. в м. Алмати створено Євразійську мережу забезпечення якості – EAQAN). Мережа забезпечення якості освіти у Східній Африці (EAQAN) – це мережа практиків із забезпечення якості в країнах-партнерах Східної Африки (ЕАС). Історія громадської організації простежується з 2007 та 2008 рр., коли між університетською радою Східної Африки (МСУК), Німецькою службою академічних обмінів (DAAD), Конференцією ректорів Німеччини (HRK), країнами-партнерами з країн Східної Африки та національними комісіями та радами було обрано та навчено понад 45 співробітників/координаторів з контролю якості від університетів та національних комісій та рад [14]. Тренінги із забезпечення якості та навчання координаторів-експертів були частиною процесу створення потенціалу для посилення внутрішньої системи контролю якості (системи забезпечення якості)

в університетах Східної Африки. Координатори-експерти контролю якості повинні зіграти ключову роль у реалізації регіонального проекту QA. Ця команда експертів з питань якості стала партнерами-наставниками один одного, які підтримують такі основні напрямки діяльності. При цьому за організаційно-функціональною формою Євразійська мережа забезпечення якості освіти є типовою громадською організацією, яка фінансується втім великими гранхолдерами, й рішення та оцінки якої мають рекомендаційний характер для ЗВО та урядів відповідних країн. EAQAN фінансування й від членських внесків та участі в інших грантових програмах, спрямованих на питання забезпечення якості, а також – будь-які інші джерела, прийнятні в рамках правової системи Східноафриканського співтовариства [15].

Окрім регіональних та національних громадських організацій також працюють специфічні громадські організації – асоціації акредитаційних агентств, які координують зусилля, спрямовані на формування та підтримку загальних вимог до якості освіти. Однією з найбільш впливових є Міжнародна мережа з забезпечення якості у вищій освіті (International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education), була утворена в 1991 році в Гонконгу, це всесвітня асоціація, яка об'єднує близько 300 організацій, що працюють у галузі теорії та практики забезпечення якості вищої освіти. Переважна більшість її членів є організаціями з контролю за якістю, які мають різний офіційний статус: від державних агенцій до громадських об'єднань, хоча мережа також зацікавлені в асоційованому членстві різних типів організацій, які зацікавлені у підвищенні якості у вищій освіті. Головним завданням та роллю INQAANE є заохочення та підвищення кваліфікації у вищій освіті за підтримки активної міжнародної спільноти установ із забезпечення якості [10].

Так, у «Стратегічному плані 2018-2022 рр.» викладено, що організація є «парасольковою» та об'єднує зовнішні та внутрішні агенції послуг із забезпечення якості у вищій освіті. Для позначення діяльності організації використовується саме термін «мережа», щоб підкреслити колегіальну взаємодію та сигналізувати про наміри організацій, що беруть участь, для надання взаємної підтримки [10]. Діяльність організації розвиватиметься «для об'єднання в єдину платформу організацій QA (зовнішні органи QA (EQA), внутрішніх/національних агенцій QA (IQA), навчальних закладів (ВНЗ), формуючи регіональні, тематичні та інші мережі для поширення хороших практик». При цьому специфіка статусу організації передбачає відсутність мандату та бажання контролювати або керувати агентствами контролю якості на національних рівнях та міжнародному рівні.

Громадські асоціації з забезпечення якості освіти розпочинають свою роботу і в Росії. Агенція з контролю якості освіти та розвитку кар'єри (АККОРК) – провідна незалежна експертна організація у сфері професійного навчання в Росії. Так 10 липня 2018г. в рамках засідання Робочої групи з професійно-громадської акредитації Ради з професійних кваліфікацій фінансового ринку (СПКРФ) розглянуто питання про дозування

агентства АККОРК з повноваженнями на проведення професійно-суспільної акредитації, і було прийнято позитивне рішення. 12 липня 2018 р. агентство АККОРК отримало від офіційне свідоцтво, що підтверджує новий статус АККОРК. Виходячи з отриманих повноважень, АККОРК має право на організаційно-технічне супроводження процедур проведення професійно-громадської акредитації СПКРФ. Це означає, що акредитаційний комітет СПКРФ готовий прийняти до розгляду для прийняття рішення про професійно-суспільну акредитацію освітніх програм результатів спеціалізованих експертиз, що здійснюються агентством АККОРК для цілей професійно-суспільної акредитації навчальних програм фінансово-економічного профілю [18]. Для освітніх організацій новий статус АККОРК відкриває можливість одноразово (в рамках однієї процедури) отримати професійно-суспільну акредитацію СПКРФ та міжнародну акредитацію, що дозволить скоротити тимчасові та фінансові витрати на окремі експертизи в різних організаціях з акредитації та водночас дослідити та підтвердити якість освітніх програм на «відповідність професійним стандартам та вимогам російського ринку праці та стандартів ESG ENQA» [18].

Як бачимо закордонний досвід функціонування незалежних громадських організацій для самодіагностики, самооцінювання та обміну досвідом, які не є державними структурами та агенціями є поширеною практикою в багатьох країнах світу. Функціонування таких організацій у відповідності до чітко розроблених критерії їх роботи сприяє ефективності освітніх систем та підвищує якість освітніх послуг.

Створення національних агенцій зовнішнього оцінювання і забезпечення якості вищої освіти сприятиме професійній експертизі якості освіти, що в свою чергу позитивно вплине на конкурентоспроможність вищої освіти України та конкурентоздатність випускників українських вищих навчальних закладів.

Виходячи з аналізу провідного закордонного досвіду, можна створити модель агенції з забезпечення якості, основними напрямками діяльності якої є: зовнішня незалежна експертиза якості та гарантій якості освіти на програмному та інституційному рівнях; громадська, суспільно-професійна, професійна і міжнародна акредитація освітніх програм і освітніх установ; впровадження систем менеджменту якості освіти, їх подальша сертифікація; консультативно-методичні проекти: наприклад, розробка методик проектування власних освітніх стандартів. Систематизація інформації з особливостей діяльності деяких громадських організацій в сфері освіти представлена у вигляді таблиці.

Висновки з даного дослідження. Окрім державної оцінки закладів вищої освіти існує альтернативна процедура, процес самооцінювання, або професійне (професійні асоціації), або громадське оцінювання (громадські організації та «парасолькові» організації) спрямоване на аналіз діяльності університетів академічною спільнотою (національною або міжнародною), так і іншими стейкхолдерами освітнього процесу (наприклад, роботодавцями). На основі результатів громадської оцінки складаються рейтинги

Діяльність міжнародних асоціацій у сфері освіти

Назва громадської організації	Юридичний статус, тип організації	Повноваження та мета	Процедура набуття членства
<p>Американська асоціація університетів</p> <p><i>Association of American Universities, AAU</i></p> <p>В Асоціацію входять 60 університетів США і 2 канадських університета.</p>	<p>Неурядова організація Фінансується за рахунок внесків учасників По суті належить до так званих інвестиційних фондів («endowment funds»), бо інвестори та благодійники можуть робити внески до неї.</p> <p>Рішення мають обов'язковий характер для членів Асоціації. За невиконання рішень передбачено виключення з організації.</p>	<p>Метою Асоціації є надання якісних освітніх послуг та організація академічних досліджень. Члени Асоціації отримають пріоритетний доступ до більшості федеральних програм для академічних досліджень. Члени Асоціації спільно формують політику щодо вищої освіти, науки та інновацій; розповсюджують ефективні академічні практики та є ланкою між дослідницькими університетів та суспільством.</p>	<p>За запрошенням не менш як 3/4 університетів-членів. Комітет з прийняття нових членів Асоціації організовує збори декілька разів на рік.</p>
<p>Європейська асоціація університетів</p> <p><i>European University Association, EUA</i></p> <p>Членами є 850 вузів з 47 країн</p>	<p>Міжнародна неурядова організація. Фінансуються за рахунок внесків членів організації (70% у 2017 р.), 30% бюджету Асоціації фінансується за рахунок здійснення досліджень у сфері вищої освіти на замовлення інших міжнародних організацій.</p> <p>Рішення Асоціації мають рекомендаційний характер.</p>	<p>Місія Асоціації: сприяти розвитку гармонійної системи європейської вищої освіти і науково-дослідної роботи, надаючи активну підтримку своїм членам як автономним установам в розвитку якості навчання, викладання і дослідницької роботи.</p>	<p>Найвне індивідуальне і колективне повноправне та асоційоване членство.</p>
<p>Асоціація британських університетів</p> <p><i>The Association of Commonwealth Universities</i></p> <p>500 університетів-членів Асоціації</p>	<p>Громадська організація; Благодійна організація</p> <p>Діяльність здійснюється за рахунок членських внесків.</p>	<p>Мета діяльності: поширення досвіду власних учасників щодо впровадження інновацій в освітянській сфері.</p>	<p>Форми участі: повне та асоційоване членство.</p>

Джерело: розробка автора за: *European University Association* (<https://eua.eu>); *The Association of Commonwealth Universities* (<https://www.acu.ac.uk>); *Association of American Universities* (<https://www.aau.edu/>)

ЗВО. Зарубіжні рейтинги спираються на визначення якості, розробленого міжнародною академічною спільнотою, та можуть включати в себе оцінку університету міжнародними асоціаціями. Таким чином, результати оцінки якості освітянських послуг можуть приймати різні форми: це звіти державних органів чи незалежних агентств, огляди громадських організацій, міжнародні рейтинги. А процес збільшення кількості інтеракцій між громадськими організаціями та закладами вищої освіти є об'єктивним феноменом, який впливає на функціонування сучасної системи вищої освіти, наслідком якого стає утворення нових суспільних форм контролю за освітніми просторами. Участь громадських організацій в освітній діяльності стає інструментом громадського контролю, що об'єктивно підвищує якість діяльності закладів вищої освіти, робить її більш прозорою та підзвітною суспільству, тому що різні стейкхолдери отримують можливість приймати участь в процесі формування змісту та функціонування системи освіти.

Діяльність громадських організацій, особливо тих, які працюють в сфері впровадження освітянських стандартів, трансформують діяльність вищих навчальних закладів, що в кінцевому підсумку має кумулятивний ефект та призводить до

поліпшення якості освітянських послуг в цілому. Механізм зазначеного процесу полягає в тому, що освітянські заклади стають членами громадських організацій або асоціацій на різних рівнях: від національних до міжнародних, та змушені при цьому відповідати встановленим стандартам членства, та в процесі участі, змушені адаптувати свою діяльність (модернізувати навчальні плани, впровадити нові навчальні практики, започаткувати використання тренінгових програм для підвищення кваліфікації персоналу тощо) до параметрів роботи університетів-партнерів, які мають високі стандарти якості. Сама система співпраці та громадського контролю призводить до підвищення стандартів діяльності, та відповідно, до підвищення якості освітянських послуг. Тобто існує кореляційний зв'язок між співпрацею громадських організацій та ефективною діяльністю сучасного навчального закладу.

В світі відбувається процес пошуку критеріїв оцінки якості діяльності закладів вищої освіти. Досвід інших країн в даній сфері свідчить про те, що використання громадських організацій з метою зовнішньої діагностики діяльності системи вищої освіти є ефективним суспільним інструментом, який з одного боку підвищує якість освітянських послуг, з іншого – зменшує витрати держави на

утримання спеціальних агентств з оцінки дотримання якості та зменшає ступінь корумпованості. Громадські організації та асоціації громадських організацій потенційно можна розглянути як один з допоміжних інструментів щодо традиційних параметрів оцінки якості освіти. Міністерство освіти та науки України також орієнтовано на впровадження міжнародного досвіду на створен-

ня агентств з забезпечення якості у вигляді організацій, які здійснюють незалежну акредитацію. Втім особливістю даного процесу, є тенденція до створення державного реєстру незалежних органів з акредитації, які будуть уповноважені проводити незалежну оцінку та акредитацію в Україні, що не узгоджується з загальносвітовими тенденціями розвитку системи освіти.

Список літератури:

1. American Association for the Advancement of Science. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.aaas.org>.
2. Association of Commonwealth Universities. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.acu.ac.uk/membership/acu-measures/>.
3. Association of Specialized and Professional Accreditors. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.aspa-usa.org/code-of-good-practice/>.
4. British quality assurance agency. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.qaa.ac.uk/en/about-us/what-we-do/our-work>.
5. Constitution of the International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.inqaahe.org/purposes>.
6. Council for Higher Education Accreditation. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.chea.org/about>.
7. European Association of Institutions in Higher Education. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.eurashe.eu/about/organisation/>.
8. European University Association. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eua.eu/issues/22:quality-assurance.html>.
9. European University Association: Statute. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://eua.eu/component/attachments/?task=download&id=1182:Belgian_statutes_EN_2013_final.
10. INQAAHE Strategic Plan 2018-2022. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.inqaahe.org/sites/default/files/FINAL%20VERSION%20-%20INQAAHE%20Strategic%20Plan%202018_18Dec2017.pdf.
11. Statutes of the European Association for Quality Assurance in Higher Education. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://enqa.eu/wp-content/uploads/2016/05/ENQA-Statutes-2015-EN.pdf>.
12. Statutes of the European Association for Quality Assurance in Higher Education. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://enqa.eu/wp-content/uploads/2016/05/ENQA-Statutes-2015-EN.pdf>.
13. Statutes of the European Association of Institutions in Higher Education (EURASHE) aisbl. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.eurashe.eu/wp-content/uploads/2011/10/EURASHE_statutes_2015_EN.pdf.
14. The East African Higher Education Quality Assurance Network. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eaqan.com/about-us/>.
15. The East African Higher Education Quality Assurance Network. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eaqan.com/constitution/>.
16. The International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.inqaahe.org/presentation>.
17. The National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nationalacademies.org>.
18. Агентство по общественному контролю за качеством образования и развитием карьеры. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.akkork.ru/>.
19. Келс Г.Р. Процесс самооценки. Руководство по самооценке для высшего образования / Г.Р. Келс. – М.: Изд. центр науч. и учеб. прогр., 1999. – 151 с.
20. Комюніке конференції міністрів вищої освіти Європи від 19.09.2003. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_754.
21. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти. – К.: Ленвіт, 2006. – 35 с.

Трима К.А.

Институт высшего образования
Национальной академии педагогических наук Украины

ВЛИЯНИЕ ОБЩЕСТВЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ НА ОБЕСПЕЧЕНИЕ КАЧЕСТВА ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В статье описаны общие подходы к проблематике функционирования общественных организаций и их влияния на систему высшего образования и на улучшение его качества на основе анализа прикладного опыта работы общественных организаций и ассоциаций в различных сферах образовательной деятельности. Выявлено, что за рубежом общественные организации в виде разных организационных форм принимают активное участие в процессе обеспечения качества высшего образования. Определено, что существует тенденция к использованию экспертного опыта общественных организаций для оценки деятельности высших учебных заведений и для аккредитации их деятельности.

Ключевые слова: высшее образование, качество высшего образования, общественная организация, ассоциация, обеспечения качества высшего образования.

Tryma K.A.

Institute of Higher Education

National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

INFLUENCE OF NGOS ON THE QUALITY ASSURANCE OF HIGHER EDUCATION

Summary

The article describes the general approaches to the problem of the functioning of NGOs and their influence on the system of higher education and on improving its quality based on the analysis of applied experience of the work of non-governmental organizations and associations in various spheres of educational activity. It is revealed that overseas public organizations taking different organizational forms play an active role in the process of ensuring the quality of higher education. It is determined that there is a tendency to use the expert experience of civil organizations to assess the activities of higher educational institutions of the pope to accredit their activities.

Keywords: higher education, higher education quality, public organization, association, quality assurance of higher education.